

מריה גוטמן ואריה זריצקי

'חלון אוברטון': טכנולוגיה חברתית לשינוי דעת קהל

איך הופכים רעיון קיצוני ובלתי מקובל למדיניות ממשלתית? 'חלון אוברטון' הוא מודל תיאורטי שיכול להסביר זאת. הבעיה היא שהמודל הזה מיושם במלואו עלינו, ולכן אנחנו חייבים לקפוץ מהחלון במהירות

הסוציולוג ג'וזף אוברטון (1960-2003) פיתח מודל לאופן שבו מניעים שינוי של דעת קהל, והוא נקרא על שמו 'חלון אוברטון' לאפשרויות פוליטיות. על פי התיאוריה שפיתח, השקפה דומיננטית בחברה משתנה בהשפעת רעיון חדש שמוזן את מסגרת החלון בשלבים: הרעיון בלתי מקובל לחלוטין; הוא קיצוני; סביר; הגיוני; פופולרי; משמש מדיניות ממשלתית. עם הזמן מסגרת החלון משתנה קשת הרעיונות ממצב בלתי אפשרי למחויב המציאות. המעבר כולו יכול להיות מהיר, אך זה תלוי בעוצמת התעמולה שנגקטת על מנת להזיז את הרעיון לשלב הבא. כדי להפוך רעיון אבסורדי לרדיקלי יש להמיר את שמו, להמציא לו שם אלגנטי וברזי בלשון נקייה. כך מובטח מעבר מיחס שלילי של החברה ליחס אדיש, ובהמשך לחיובי. כך כונה יאסר ערפאת, למשל, 'פרטנר לשלום' ואפשר היה להעניק לו פרס נובל. תנועה זו גורמת לכך שרעיון שהיה בבחינת טאבו הפך לגיימי, ומשתרש בחברה כששיעור המצדדים בו עולה בתהליך טכנולוגי-חברתי. עדין השונה משטיפת מוח: הוא מתחולל בצעדים קטנים שקשה להבחין בהם בזמן אמת, אלא לקראת סוף המהפכה הרעיונית, כשכבר קשה להסיגה לאחור. מנגד, הרעיון שהיה מקובל הופך לבלתי מתקבל על הרעת ונדרשה ממסגרת 'חלון אוברטון' המזוזת. פוליטיקאי יבצע מהלך אחרון זה כשישתכנע שתמיכתו תקדם את בחירתו מחדש. הזמן המסגרת מושגת ע"י בעלי עניין באמצעות משאבים המתועלים למוכילי דעת קהל, עיתונאים ואינטלקטואלים. התנועה מהירה יותר בחברה חסרת אידיאלים, חזון, טאבו והכחנה בין טוב לרע. גם בחברה בעלת 'מוסר יחס' או חברה הרוגלת בעורף מתיירות עשויה להיות מושפעת מתהליך זה.

מנגד, הזמן המסגרת של 'חלון אוברטון' יכולה לגרום לשינויים חיוביים בחברה: התנועות הפמיניסטיות שיפרו את מצב הנשים בעולם המערבי. אולם שינוי מוגזם המגיע עד כדי התעלמות מהברלי הטבע בין גברים לנשים עלול להיות. השוואת תנאי לחומות לתנאי לוחמים למשל גורמת נזקים לא מבוטלים; הזמן באופן מופרז בתחום הזה עלולה להסתיים בפגיעות גופניות ואחרות בנשים מחו גיטא, ומאידך גיטא בכורשרן של יחידות השדה עקב הורדת רמת האימונים עד להרס צה"ל ולסכנה לקיום המדינה חלילה.

וייקרא שמה בישראל: פלשתין
הכיבוש הרומי היטל את העצמאות היהודית בארץ ישראל תוך הדיגת רבים מתושביה, גירוש הנותרים ומכירתם לעבדות. ההזנת המסגרת של 'חלון אוברטון' למטרת היטול זה, שנשמרה במשך אלפיים השנים הבאות, שונה שם הארץ 'פלשתינה'. לאחר כיבוש הארץ במלחמת העולם הראשונה, הוצע לבריטניה מנדט לניהול פלשתינה באפריל 1920 כדי להקים 'בית יהודי לאומי' בכל שטחה, ונראה היה שהיא מחזירה לאחור את החלון בעזרת התנועה הציונית המדינית.

הכוחות שלא הצליחו למנוע את הקמתה של מדינת ישראל, שלא הצליחו לנצח אותה במלחמות ושנכשלו בביטול העצמאות היהודית בארץ ישראל, מנסים כעת לחסלה ללא לחימה בתהליך שהחל כרעיון עוועים. בעזרת עיתונות מתקדמת ושימוש במונחים נקיים, הפך רעיון כווי זה למקובל בעולם. טכנולוגיית ההשמרה שב'חלון אוברטון' מופנית לחיסול המדינה, וה'הצלחה' חס וחלילה או כישלונה (שגשוגה של מדינת ישראל) תלויות בעיקר בנו. האם נצליח לקפוץ מהחלון? ולהחליף מלפיתת החנק של עולם אנטישמי?

כוללים את כל פלשתינה, ולא היא: ארץ ישראל ממערב לירדן מהווה כ-22 אחוזים בלבד מהשטח שנועד לשלטון יהודי עצמאי. מנגד, פרופ' סומיה פרחת-נסר מאוניברסיטת בירזית כתבה בספרה 'להשתרש בארץ של עצי זית' כי "המשא ומתן שהגיע בספטמבר 1993 להסכמי אוסלו התבסס על עקרונות שטחים תמורת שלום". הפלשתים הכירו במדינת ישראל בגבולות 1967. על בסיס פשרה היסטורית זו, רצו הפלשתים בתגובה להשיג את הפסקת הכיבוש ולהקים מדינה פלשתית על השטח שנשא. בשבילנו, הפלשתים, הפשרה הזו הייתה הקרבה גדולה". הטענה הזו נשמעה קודם מפי ד"ר רון פונדק. כינויים של ערבים תושבי פלשתינה "פלשתים" נועד לגרום להם להצטייר בעיני העולם כילידי פלשתינה, והיהודים - ככובשים ופולשים.

הכוחות שלא הצליחו למנוע הקמתה של מדינת ישראל, שלא הצליחו לנצח אותה במלחמות ושנכשלו בביטול העצמאות היהודית בארץ ישראל, מנסים כעת לחסלה ללא לחימה בתהליך שהחל כרעיון עוועים. בעזרת עיתונות מתקדמת ושימוש במונחים נקיים, הפך רעיון כווי זה למקובל בעולם. טכנולוגיית ההשמרה שב'חלון אוברטון' מופנית לחיסול המדינה, וה'הצלחה' חס וחלילה או כישלונה (שגשוגה של מדינת ישראל) תלויות בעיקר בנו. האם נצליח לקפוץ מהחלון? ולהחליף מלפיתת החנק של עולם אנטישמי?

אוסלו ואוברטון
הסכם אוסלו היה יישום מדויק של חלון אוברטון - קבוצת אזרחים ניהלה שיחות סמויות עם מחבלים ללא רשות וללא סמכות, בניגוד לחוק שאסר מגעים עם ארגוני טרור. חברי הכנופייה שזומו קנוניה עם הערבים והעמידו את המדינה בסכנת חיסול לא הואשמו ולא נענשו כי החוק בוטל תוך הסוואת ההסכם איתם כ'תהליך שלום'. ביטויים כמו 'שטחים

תמורת שלום' ו'שלום עושים עם איבים' שימשו בוויכוחים עם 'איבי השלום'. למען השלום 'אותרגו' פושעים ויישום הדימוקרטיות נדחה. המלה עצמה - שלום - קיבלה משמעות של 'הורנה' על פי האסלאם. יהודה, שומרון ובנימין ערש תרבותנו, הומרו ל'גדה המערבית' כדי להסיר את הנטל האמוציונלי לכאורה.

ה'דינמיקה של תהליך השלום' מוזיה את חלון אוברטון לרעתנו. החתימה על הסכם אוסלו מביעה הסכמה עם מטרת 'הארגון לשחרור פלשתין': היטול מדינת ישראל כמדינה יהודית והפיכת אזרחיה הכופרים באסלאם לבני חסות במקרה הטוב. העברנו לידיהם שטחי מולדת בתקווה לקבל שלום במובן מערבי, אולם בתרבותם שלום יכול להתקיים רק בין מוסלמים, וגם זה שונה מהצפוי, כפי שרואים מסביבנו. התקדמות בתהליך אוסלו במסגרת חלון אוברטון מקדמת את מטרת איבינו. הגענו לכך שפרופסור ישראלי טען בפומבי בכנס במכללת ספיר ש'המדינה היהודית היא אסון, גם עבור הישראלים'.

תוך עשרים שנה הוסט 'חלון אוברטון' מ'מ' עם מחבלים בניגוד לחוק, להקמת מדינת טרור בישראל כמדיניות ממשלתית. החלון ממשך לנוע לעבר נסיגה לגבולות 1949. כדי להפוך את כיוונה הפטאלי של תזוזת המסגרת, עלינו להחזיר למילים את משמעותן ו'לקפוץ מהחלון', ובהקדם. ●

השימושים במודל טכנולוגי זה משמשת בעילות לשינוי מהותי של קהילות אנושיות. דמוקרטיה ליברלית וסובלנית באירופה אפשרה החזרת רעיון חסר שחר כקבלת חוקי השריעה המוסלמית, שמקורם אלו חוקי הילידים (natives) ואת תרבותם תוך הפיכתה למוסלמית.

ההשמדה שב'חלון אוברטון' מופנית לחיסול המדינה, וה'הצלחה' חס וחלילה או כישלונה (שגשוגה של מדינת ישראל) תלויות בעיקר בנו. האם נצליח להחליף מלפיתת החנק של עולם אנטישמי?

רוגמה נוספת: כדי לקבל את הקהילה ההומוריסטית בחברה, שונה שמה בלהטטו ל'להט' וקודמה הטענה שהמנגד ל'פולפולריזציה' שלהם שונאי-אדם-הומופובים - 'אשמה' שקשה לעמוד בפניה. כמוכן, לא ראוי לדרוף הומוסקסואלים, אולם לא כל התנגדות אליהם ראוי לגנאי. התנגדות לתעמולה בבתי ספר לטובת אוריינטציה מינית כזו מכוננת לשמירת ערכי המשפחה וחיוניות החברה. הישרדות עם ישראל ותרבותו נובעת בין השאר משימור ערכי המשפחה וירובי טבעי גבוה.

יתור גדול מדי
שינוי הכינוי של קווי שביתת הנשק מ-1949 לגבולות 1967 משאיר רושם שהשטחים ששחררנו בשתי המלחמות

ד"ר מריה גוטמן היא חוקרת טכנולוגיות למידה ופרופ' אריה זריצקי הוא חוקר בפקולטה למדעי החיים באוניברסיטת בן גוריון בבאר-שבע